

خویندنه‌وه‌ی کوردی بۆ پۆلی دووه‌می بنه‌ره‌تی

سالى نويمان پىرۋىزى

دەرچوۋى پۇلى يەكەم
والە پۇلى دوۋەم

ياخو پىرۋىزى لىمان
خويندى سالى نويمان

من قوتابىيەكى وريام
گوئى رايەلى مامۇستام

قوتابخانەم خۇشەوئ
چونكە دل تيا دەسرەوئ

كەلوپەلم خاۋىنن
هېچ كات نايانزاكىنم

هەر بىرى قوتابخانە
كە مەلبەندى ژيانە

بىرى مامۇستاكانم
هاۋپى زىرەكەكانم

((لەيلا مستەفا))

واتای وشه کان:

<u>واتا</u>	:	<u>وشه</u>
په یف	:	وشه
هۆشیار، هشیار	:	وریا
گوهدار	:	گوئی رایه ل
دهحه ویتته وه	:	دهسره وی

راهیان (۱)

قوتابیانی خوشه‌ویست، ئەم وشانە ی خوارەو بە پیتیکی گونجاو
تەواو بکە:

ت
پە....

پ
قا....

ب
کە ئەب....

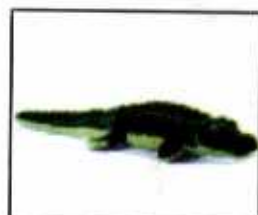
ئ
او....

خ
شا....

ح
تیمسا....

چ
قا....

ج
سا....

ز
ب ن

پ
بازا ن

ر
که ن

د
هرزی ن

ع
با ن

ش
ره ن

س
پا ن

ژ
یشک ن

ق
لا

ق
دا

ف
که

غ
ق

ن
مندا

ن
مه

گ
ره

ک
مریش

ه
ب راز

ا
م ر

ه
..... در می

م
ده

ی
مراو

وو
ژ ر

ۆ
گ زه

و
شه

ئ
د

راهینان (۲)

تکایه، سهیری نهم وینانهی لای خوارهوه بکهو به دهنگ ناوهکانیان
دهربیره، پاشان به پیتیکی گونجاو وشهکان تهواو بکه:

ت ت

توو....

ب ب

کهبا....

پ پ

تۆ....

ری....

هرد....

ی....

ش ش

دارتا....

س س

دا....

ن ن

ث....

یر...

ما...ی

۹

و....

ک ک

نؤ....

ل ل

گو....

ل ل

مه....

هو.....

هه....ۆ

یو....

ح ح

مزا.....

ئ

او.....

گ گ

سه.....

هئا....

هستیره....

هلا...

ف ف

تەنە...

چ چ

ور....

خ خ

بەر....

.....رۆكە

او...

...ورما

ن ن

ق ق

مرو....

ق ق

بۆ....

د...ر

ش...ان

از...

هـ

...هنا

ئ يـ

...هه

يـ

...هه

...به

...ش

...اری

مـ

...پـ

غـ

...با

عـ

...با

هـ

...هه

مـ

...ۆم

...اردان

...هه

...زد

چالاکى (۱)

نهم وشانهى خواره وه برکه برکه بکه:

وه ره	←	وه ... ره
زۆزان	←	زۆ... زۆ
نازه	←	نا ...
نه وزاد	←	نه و..
نانه وا	←	نه ... نه ...
باران	←	با
مامه	←	
گه لا	←	گه
گه رما	←	
باوک	←	با
که له باب	←	باب

چالاکى (۲)

نهم پیتانهی خواره وه لیكبدده و
وشه ی لیډروست بکه:

- س، ه، ر، د، ا، ر = (سهردار)
 ک، و، ر، د، س، ت، ا، ن = ()
 ئ، ا، ل، ا = ()
 گ، و، ر، ا، ن، ی = ()
 س، ر، و، د = ()
 ی، ا، ر، ی = ()
 ه، ه، ل، پ، ه، پ، ک، ی = ()
 م، و، س، ی، ق، ا = ()
 ز، س، ت، ا، ن = ()
 ق، و، ت، ا، ب، خ، ا، ن، ه = ()
 م، ا، م، و، س، ت، ا = ()

چالاکى (۳)

نهم برپگانهی خواره وه لیكبدده و وشه ی لیډروست بکه:

- دا، ده = (داده)
 کا، که = ()
 خا، له = ()
 پوو، ری = ()
 ئا، رام = ()

نهم مرقانه کار دهکهن

پزشک
نه خوش چاره دهکات

ماموستا
قوتابی فیّر دهکات

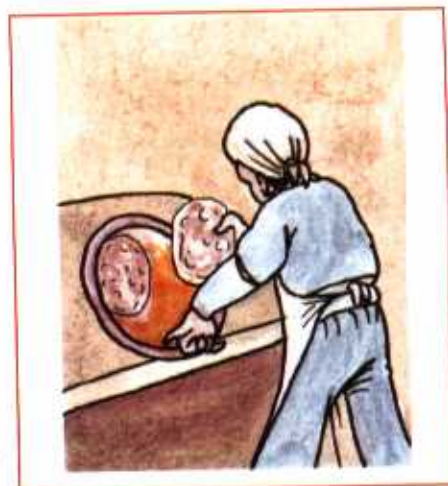
دارتاش
کورسی دروستدهکات

نژیار
دیوار دروستدهکات

جووتيار
زهوى ده كيلىت

نانه وا
نان ده برژينيت

گوشته فروش
گوشته ده فروشيت

ئاسنگەر
په نجه ره دروستده کات

واتای وشه کان

وشه	واتا
فیږده کات :	فیږی دهکا
پزیشک :	نۆژدار، بزیشک
نه خوش :	نه ساخ
نژیار :	وه ستای دروستکردنی خانوو
زه فی :	زه وی، ئه رد
نانه وا :	نانپیژ
دیږیټ :	ده برژیټی (نان دهکا)

راهینان

خویندکاری خوشه ویست، ئه م پستانه ی خواره وه ته واو بکه :

۱. نان ده برژیټی.
۲. په نجه ره دروستده کات.
۳. گوشت ده فروشیټ.
۴. جووتیار ده کیلیټ.
۵. کورسی دروستده کات.
۶. پزیشک چاره ده کات.
۷. دیوار دروستده کات.
۸. ماموستا خویندکار ده کات.

چالاقى (۱)

قوتابى خۆشەويست، ئەم مەۋقائە چ كارەن لە بۆشايەكاندا
بيانوسە:

شوفېر، سەرتاش، بۆياغچى، دوكاندار

۱. ئازاد ديوار رەنگ دەكات.
ئازاد يە.

۲. كاۋە ئوتۇمبىل لىدەخوپى.
كاۋە ە.

۳. نەۋزاد لە دوكان شت دەفرۆشى.
نەۋزاد ە.

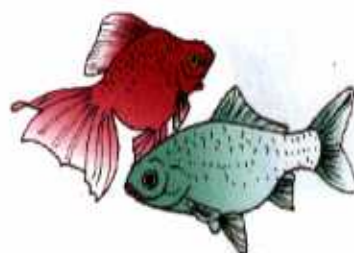
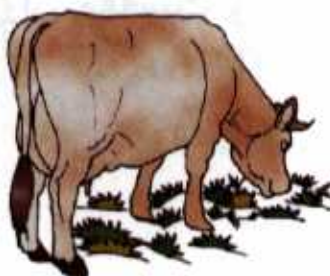

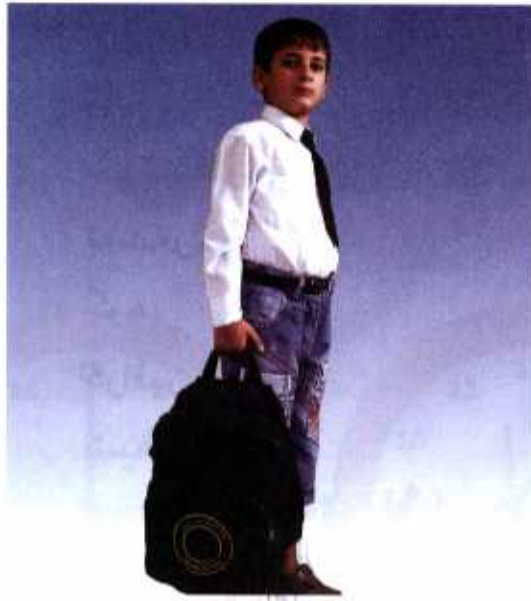
۴. كارزان مەست و شانە بەكاردينى.
كارزان ە.

چالاکی (۲)

خویندکاری خوشه‌ویست پروانه ئه‌م وینانه، له پاشدا ناوه‌کانیان له
بۆشاییه‌کان دابنن.

- ۱.
- ۲.
- ۳.
- ۴.

من مندالیکی ژیرم. قوتابییه کی پاک و زیره کم. به یانیان زوو له خه وه لده ستم. رۆژباش له ئەندامانی خیزانه کهم ده کهم. به ئاوو سابون دهست و دهم و چاوم ده شۆم. به هیمنی نانی به یانی دهخۆم، ئەوجا جله کانم ده گۆپم و جانتاکه م له شان ده کهم و به رهو قوتابخانه ده پۆم. به بیدهنگی له پۆل داده نیشم و گوئی له مامۆستا کانم ده گرم.

واتای وشهکان

وشه	واتا
مندال	: زارۆک
ژیر	: زیرهک
پاک	: پاکژ، خاوین
به یانی	: سپیده

هه لده ستم	:	رادبم
قوتابی	:	خویندکار
هیمنی	:	له سه رخو
گوئی	:	گوه
خواردنی نیوه پۆ:	:	فراشین
خواردنی ئیواره:	:	شیف

راهینان (۱)

وه لامي ئەم پرسیارانه ی خواره وه بده وه:

۱. قوتابی که ی له خه وه لده ستم؟
۲. ده بی چۆن نان بخوین؟
۳. ده بی له ناو پۆل چی بکهین؟

راهینان (۲)

ئەم بۆشاییانه ی لای خواره وه پر بکه وه:

۱. به یانیان زوو هه لده ستم.
۲. به ده ست و ده م و چاوم ده شۆم.
۳. گوئی له ده گرم.

چالاکى (۱)

مامۆستا ده پرسیت:

- تۆ له خویندنگه چۆن رۆژباش له مامۆستا و هاوپیكانت ده کهیت؟
- قوتابی خۆشه ویست، باسی ئەوه مان بۆ بکه، که تۆ له نیوان پشووی وانه کانتدا چی ده کهیت؟

خویندکاری خوشه ویست:
هه ولبدە کاته کانی ئەم کاترمیڕانه ی خواره وه بخوینیتەوه:

مۆسقىقا

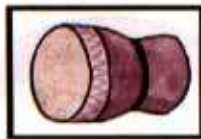
مۆسقىقا ئەو دەنگ و ئاوازە خۆشانەيە، كە لەگەڵ گۆرانى و شايى و ھەلپەركى و بۆنەكان لىدەدرىت، لە ئامىرەكانى مۆسقىقاو ەدرەچىت و ھەستى مرۆف دەجوولىنن، خۆشى و شادى دەخاتە دلى مرۆفەو ەو بەختيارو دلخۆشى دەكا.

چەند نامىرىكى مۆسقىقا

دەھۆل

تەپل

دەف

۱. پىستەييەكان:

گىتار

عود

كەمانچە

۲. ژىدارەكان:

بالەبان

شمشال

زورنا

۳. فوودارەكان:

واتای وشه کان

وشه	واتا
گورانی :	ستران
هه لپه پکئ :	گوڤه ند
کات :	دهم، گاڤ
زه ماوه ند :	شاهی
به ته نیا :	بتنی

راهینان

- وه لامي ئەم پرسیارانه بدهوه :
۱. دهف و ته پل به چی لیڤه درین؟
 ۲. شمشال به چی لیڤه دریت؟

چالاکي

- قوتابی ژیر، به یه کیك له وشه کانی ناو لاکیشه که ی لای خواره وه
 ئەم بۆشاییانه پر بکه وه :
۱. له گه ل گورانی لیڤه دریت.
 ۲. ئامیریکی ژیداره.
 ۳. موسیقا دهخاته دلی مروڤه وه.
 ۴. ئامیریکی فووداره.

گیتار، شمشال، موسیقا، خوشی

قوتابخانه

قوتابخانه زور خوشه

مهلبه ندى بىرو هوشه

ده پاريژم باخچه كه

دهرگاو شووشه و په نجه رهى

قوتابخانه گشت كاتى

رووناكىمان ده داتى

فيژمان ده كا وريابىن

بو ته نگانه ئازابىن

قوتابخانه زور خوشه

مهلبه ندى بىرو هوشه .

(له تيف هه لمهت)

واتاى وشه كان

وشه	واتا
مهلبه ندى	بنكه
گشت	هه موو
سات	كات
وريا	هوشيار
ته نگانه	ته نگافى
قوتابخانه	خويندنگه

خویندکاری خوښه ویست، ئەم بۆشاییانە ی خوارەوه به وشە ی
گونجاو پر بکه وه:

۱. قوتابخانە زۆر
- مەلەبەندی
۲. دەپارێزم
- دەرگا و شووشە و
۳. قوتابخانە گشت کاتێ ..
- دەداتێ

چالاکى (۱)

خویندکاری خوښه ویست، سێ جار ئەم رستانە ی لای خوارەوه له
تینۆسه کهت بنۆسه وه:

(قوتابخانە وه کو مال وایه، ده بێ پارێزگاری بکه ی و
مامۆستا کانمان خوښ بوئ).

چالاکی (۳)

(قوتابخانه رووناکییه، زانست چرایه، مامۆستاهاوپییه)

ئهم رستانه ی سه ره وه چوار جار له تیئووسه که ت بنووسه وه، پاشان
له گه ل مامۆستاکه تدا گفتوگۆیان له سه ر بکه .

پیاویکی نابینا

به یانی زوو بوو. شیرکوؤ بو قوتابخانه ده چوو. پیاویکی نابینای بینی، کهس نه بوو دهستی بگری و له شه قامه که دهریازی بکات، شیرکوؤی دلوقان دهستی گرت و به هیمنی په پانندییه وه. پیاوه نابینا که زور سوپاسی شیرکوؤی دلوقانی کرد، چونکه یارمه تی دا.

واتای وشه کان

وشه	واتا
به یانی	: سپیده
پیاو	: میړ
نابینا	: کوره، کویر
شه قام	: جاده
دلوقان	: به به زهیی
هیمنی	: هیدی، له سه رخو
په پانندییه وه	: دهر باز کردییه

یارمه تی دا : هاریکاری کر
ده توانی : دشیّت

راهینان

- قوتایی خوشه ویست، ئەم بۆشاییانه ی لای خواره وه پر بکه وه :
۱. شیرکو بۆ ده چوو.
 ۲. شیرکو پیاویکی دی.
 ۳. شیرکو پیاوه نابیناکه ی له ده ربا زکرد.
 ۴. پیاوه نابیناکه زۆر شیرکو ی کرد.

چالاکي (۱)

- ئایا نابینا ده توانی بخوینن ته وه ؟ خویندکاری خوشه ویست، ئەم پرسیاره له مامۆستاکه ت بکه *
- هه ر خویندکاریک باسی هاوکاریی که سیکی (که مئه ندام) بکا، که یارمه تیداوه (گیرانه وه ی باسیک).

چالاکي (۲)

بينا نابينا
توش ئه م وشانه ي خواره وه وه كو نمونه كه ي سه ره وه لي بکه:
رهوا

ديار

ريک

ره سەن

په سه ند

خوش

ئاواتى مىندالان

ئىمە مىندالى جوانىن، نەۋەى داھاتوۋىن. زۆر ھەزىمان لە
خوئىندە لە ژيان و پىشكەوتنە. دەبى چاودىرئىمان بىكەن.
مافەكانمان دابىن بىكەن. گوئىمان لىبگىن. رامان ۋەرىگىن. ئازادبىن لە
ھاتوچۇ، لەخوئىندىن و گفتوگۇ. پىۋىستە قوتابخانە ۋە نەخۇشخانەمان
ھەبىت، بە زمانى خۇمان بدوئىن و بخوئىننىن. نابى كارى گرانمان پىبىكەن.
دەبى بى جىاۋازى ئايىن و زمان، بە تەبابى لە ۋلاتى خۇماندا بژىن.

واتای وشه کان:

وشه	واتا
ئاوات	: هيڻقى، ئارمانح
داھاتوو	: ئاينده
پيشكه وتن	: پيشكه فتن
چاودىرى	: چاقدىرى
دابىن بكه ن	: مسوگه ر بكه ن
گويمان لى بگرن:	: گوھى خو بدنه مه
رامان وهر بگرن	: گوئ له بيرو بوچوونمان بگرن.
جياوازي	: جودايى
ئاينده	: دوا پوژ

راهينان

ئەم بۆشايىيانەى خوارەو بە وشەى گونجاو پر بکەو:

۱. مندا لان حەزىان لە چىيە؟

مندا لان حەزىان لە، لە و

۲. لە قوتابخانە فيرى چى دەبين؟ (نووسين و خویندنهو)

لە قوتابخانە فيرى و دەبين.

۳. سوودی نەخۆشخانە چىيە؟ (چاک).

لە نەخۆشخانە نەخۆش دەبيتهو

چالاکى (۱)

- با مامۇستا باسى (ئەرك و ماف) بۇ قوتابىيان بكا .
- با قوتابىيان باسى داهاتوو خۇيان بكەن، حەز دەكەن لە ئايندەدا بىن بە چى؟
- با قوتابىيان (بە يارمەتى مامۇستاكەيان) ئەركى قوتابخانەو نەخۇشخانە باس بكەن .

چالاکى (۲)

راست	هەتە

- ژمارەى راست و هەلەى ئەم رستانەى خوارەوہ لە خشتەكەدا بنووسە:
۱. ئىمەى منداڵ حەز لە خویندن ناکەين .
 ۲. پىۋىستە منداڵان خویندنكەو نەخۇشخانەيان هەيىت .
 ۳. نابى كارى گران بە منداڵان بكەين .
 ۴. گوئى لە منداڵان ناگرين .
 ۵. هەموو منداڵىك پىۋىستە بە زمانى خوى بخوینى .
 ۶. دەبى قوتابى بە قسەى مامۇستا بكات .

چالاکى (۳)

- (ھونەرى منالان نەخشى سەر بەردان)
بە خەتتىكى جوان دووجار ئەو دىرە لە تىنۋوسەكەتدا بنووسەوہ .

من قوتابییه کی وریام
 هه میسه دۆستی یاسام
 رهوشتم به رزو پاکه
 رهوت و کرده وهم چاکه
 له هه شوینیک یاسا بی
 لای من سه ریچی نابی
 مامۆستا جیی سوپاسه
 ئه و بۆی کردم ئه م باسه
 پیشکه وتن به یاسایه
 سوودی هه مووانی تیایه

واتای وشه کان

وشه	واتا
هه میسه	هه مووکاتی، هه موو گاڤی
رهوت	ریگا
سوود	قازانج، که لک

رهوشتی سەردان

سەردان رەوشتیکی جوانە، مەروڤ پێی خوشەویست دەبێت.
 مامۆستا لە قوتابیانی پرسی: شیوازی سەردان چۆنە؟
 قوتابییک: دەبێت ئاگاداری ئەو کەسانە بکەینەو کە دەمانەوێت
 سەردانیان بکەین.
 قوتابییک: دیکە: کاتی سەردانە کە دیاریبکەین.
 قوتابییک: دیکە: خۆمان رێکوپێک بکەین.
 قوتابییک: دیکە: لە دەرگای مالهە کەیان بدەین و سلاویان لێ
 بکەین و لە تەندروستییان بپرسین.
 قوتابییک: دیکە: پێویستە زۆر نەئاخفین و زۆریش نەمێنینهو بۆ
 ئەوەی بێزاریان نەکەین.

واتای وشەکان

وشە	واتا
خۆشه‌ویست	: خۆشتقی
تەندروستی	: لەشساغی، ساخلەمی
ئاخاقتن	: قسەکردن
بیزار	: ھەراسان.

راھینان

خوێندکاری خۆشه‌ویست ئەم بۆشاییانە بە وشەییەکی گونجاو پر بکەو.

۱. سەردان رەوشتیکی
۲. شیوازی چۆنە؟
۳. پێش ئەوەی بچینە ژووری دەبیّت لە بدەین.
۴. دەبیّت کاتی سەردان

چالاکی (۱)

مامۆستای هیژا:

۱. رەوشتی سەردان بۆ قوتابییان روون بکەو؟
۲. کە دەچیّتە سەردانی ماله دراوسییه‌کیان چۆن سلۆ لەوان دەکات ھەوالی لەش ساغیان دەپرسی.

چالاکی (۲)

قوتابی خوشه‌ویست: سه‌یری ئه‌و وینانه بکه‌و ناوه‌کانیان له ژێر بنووسه .

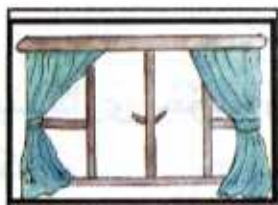
.....

.....

.....

.....

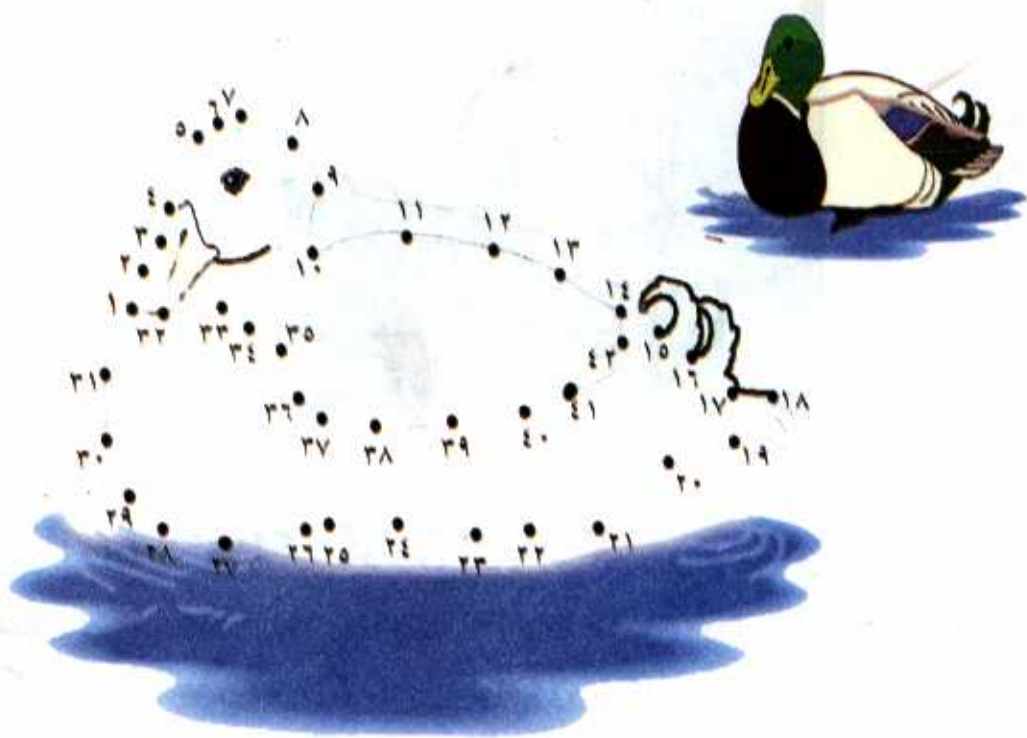
.....

.....

چالاکي (۲)

ئەم ژمارانە بە يەكتىرى بگەيەنە و بزانه چ ويّنه يەكى لى دەر دەر چيّت و
ويّنه كه رهنگ بكه .

فهرهادی لاسار

فهرهاده لکی گوندی (ئینیی) سهر به شارۆچکە ی چۆمان بوو. وه رزی به هار بوو. زۆر هزی ده کرد، به دهشت و دهردا بگه پئی، به لام دایکی چهند جارێک ئاگاداری کردبووه، که ئه و ده ور به رهی ئه وان پهر له مینی سه رده می شه پ. فهرهاده لاسار بوو، به قسه ی دایکی نه کرد. تا کو روژیکیان بۆی ده رچوو. له و دهشت و دهردا بیباکانه بۆ خۆی ده گه پ، له ناکاو پئی بهر ته لیک له و ته لانه که وت، که له نیوان مینه کانه دا دانه را بوون و بووه هۆی ته قینه وه ی مینه که و بریندار یکرد. له و روژه وه فهرهاده رقی له مین و چه ک و ته قه مه نی ده بیته وه و ده زانی، که ههر که سی به قسه ی دایک و باوک و مامۆستا کانی نه کا، تووشی زیان و نه هه مه تیو مالمویرانی ده بی.

واتای وشه کان

وشه

واتا

لاسار	:	گوئی رایه لنه بوون
دهشت و دهر	:	چۆل
بیباکانه	:	بیخه م
له ناکاو	:	له پر
مه شله ژئی	:	مه ترسه
ته قییه وه	:	په قی
رق	:	رک، کین
نه هامه تی	:	دهرده سهری، نه گبه تی

راهینان (۱)

- ئهم بۆشاییانه ی لای خواره وه به وشه یه کی گونجاو پر بکه وه:
۱. فهرهاد خه لکی گوندیکی نزیک شارۆچکه ی بوو.
 ۲. فهرهاد زۆر چه زی ده کرد به بگه ری.
 ۳. به قسه ی نه ده کرد.
 ۴. بووه هۆی ته قینه وه ی و کرد.

راهپښانی (۲)

وه لامي ئه م پرسپارانہ ی خواره وه بده وه

۱. مین چییه ؟

۲. بوچی مین به مهرگی شاره وه داده نرییت ؟

۳. بوچی ولاته که مان بوته کیلگه ی مین ؟

۴. بوچی نابیت ده ستکاری مین بکه یین ؟

چالاکۍ (۱)

خویندکاری خوشه ویست:

ناوچه مینرپژکراوه کان به م نیشانانه دهناسرینه وه:

که له که به رد

سیگوشه و چوارگوشه ی سور

تاشه به ردیکی سوورکراو (BM)

تهلی درکاوی

چالاکي (۲)

راست و هه له له م رستانه ی خواره وه دیاریبکه:

۱. ده بیټ منداڵ له و شوینانه ی مینیان تیدایه یاری بکه ن.

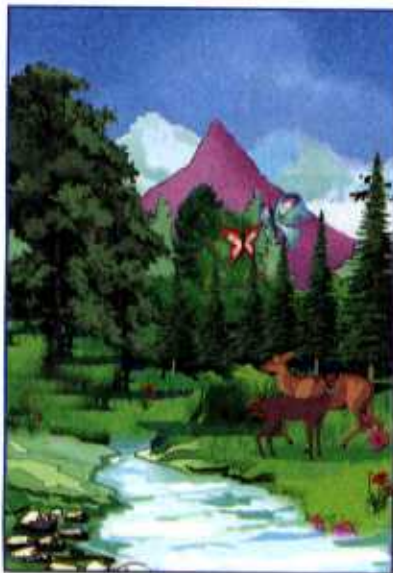
۲. بهر له وه ی بچینه شوینیک ده بیټ پرس به مامۆستا بکه ن.

۳. پیویسته نه چینه ئه و (دارستانانه) ی که مینیان لییه .

۴. له کاتی بینینی مین له شوینی خۆت بوهسته و کهسانی دیکه

ئاگادار بکه وه .

کوردستان

کوردستانم شیرینه
زۆر دلگیرو رهنگینه

شاخی بلّندو جوانه
پر کانی و دارستانه

به هاران له گشت لاوه
سه وزه گياو گولّ و ئاوه

شوینی سه یران و گه شته
به پاستی وهک به هه شته

(کازم کویی)

واتای وشه کان

وشه	واتا
دلگیر	دلپه فین
شاخ	چیا
گشت	هه موو

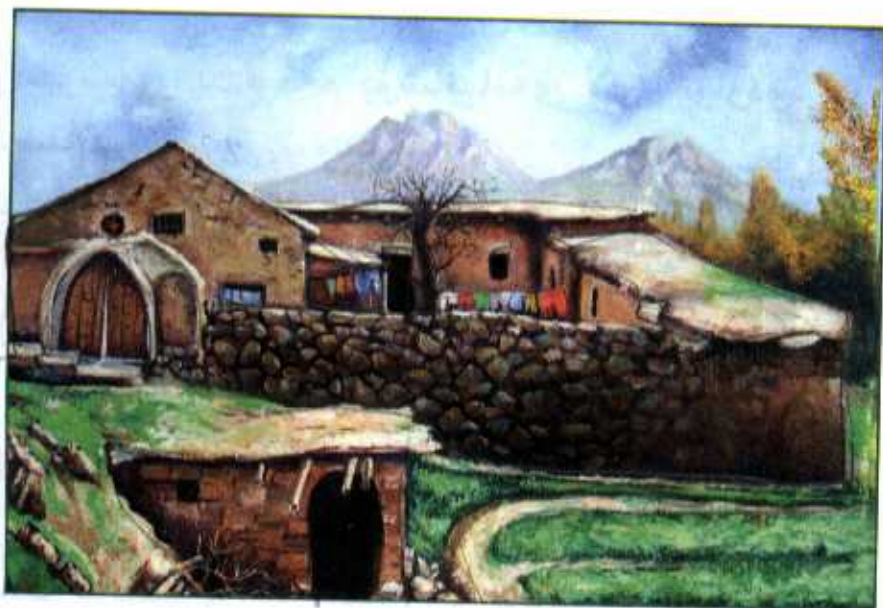
- قوتابیی خوښه ویست، ئەم بۆشاییانەی لای خواره وه پر بکه ره وه؟
۱. کوردستانم
 ۲. شوینی سهیران و به راستی وهک
 ۳. شاخی

چالاکي

با مامۆستا نه خشه ی کوردستان و ئالای کوردستان پیشانی قوتابییان بدات.

گوند

گوند له شارو شاروچکه بچووکتره . خانوو دانیشتونانی کهمن .
 ئاووهه وای گوند خوش و سازگاره ، خه لکی مه پومالات و په له وهر به خیو
 ده کهن و رهزو باخی میوه یان هه یه . گهنم و جۆو نيسک و نوک ده چينن .
 ژيانی گوندان زۆر ساده و ساکارو خوشه . خه لکی گونده کان کاروباره کانیان
 به هه ره وهز نه جامده دن . پيوسته هه ولبدريت گونده کانی کوردستان
 ئاوه دان بکرينه وه ، بۆ ئه وهی به روبوومی کشتوکالی و ئازهلداري
 زۆربيت .

واتای وشه کان

واتا

وشه

شاروچکه	:	باژيرک
شه قام	:	جاده
که رماو	:	که رماف، سه رشور

گه وره	:	مه زن
مه پومالات	:	په زو بزن
په له وره	:	بالنده
ساكار	:	ئاسان، سانا
هه ره وهز	:	هاريكاري، زباره

راهینان

ئەم وشانە بخوینەوهو پاشان له تینووسه کهت دووجار بیاننووسهوه:
(شارۆچکه، گوند، نیسک، ساوار، ئاوه دان، هه ره وهز، مه پومالات، بازار، خانوو).

چالاکى (۱)

۱. گوندو شار به چى لیک جیا ده کړینه وه؟
۲. ئەمانه ی خواره وه له کامه یاندا هه یه و له کامه یاندا نییه؟
(شه قامی گه وره، نه خوځخانه ی گه وره، گه رماو، مه پومالات، ره زوباخ، چاندنی گه نم و جو).

چالاکى (۲)

- ئەم بۆشاییانە ی خواره وه به وشە ی گونجاو پر بکه وه:
۱. خه لکی گوند ده چیئن.
(ماست و شیر، گه نم و جو، به ردو ئاسن)
 ۲. گوند خانوو و دانیشتوانی
(که من، زۆرن، نین)
 ۳. خه لکی گونده کان ئیشه کانیا ن به ده که ن.
(سستی، هه ره وهز، ته نها)

ئالامان

ئالامان شهكاوه يــــه
 قهشهنگ و رازاوه يــــه
 چوار رهنگي جوان و گهشه
 هي خاكي چوار بهشه
 سپي و زهرد، سهوزو سووره
 هيواي نزيك و دووره
 زهردى روژى رووناكه
 سپي ئاشتييه و پاكه
 سهوزى هيماي ژيانه
 سوور خويني شهيدانه
 با هه موومان يه كدهنگ بين
 يهك گوتارو يه كرهنگ بين
 يهك بخهين تهقه لامان
 تا هه ر وابه ئالامان
 هه ر جوان و گهشاوه بى
 بهرزى، شهكاوه بى

(موحسين حه مه د ئه مين زينه ددين)

واتای وشەکان

وشە

واتا

قه شەنگ	:	جوان، رازاوه
سەوز	:	کەسک
تەقەلا	:	هەول و کۆشش

راھێنان

خوێندکاری خۆشەویست، وەلامی ئەم پرسیارانە ی خوارەو بەدەو:

۱. تۆ لە کوێ دەژیت؟

چالاکى

قوتابی خۆشەویست

۱. ئەمە ئالای کوردستانە،

ئەم ئالایە چوار رەنگە،

۱. سوور ۲. سپی ۳. سەوز (کەسک) ۴. زەرد

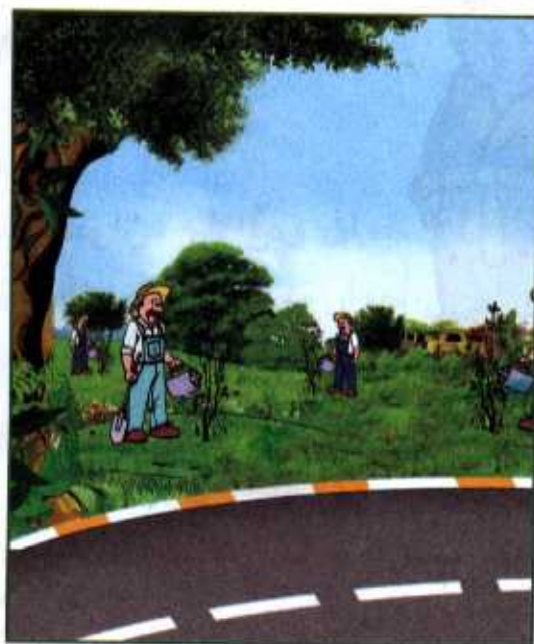
ئێستا تۆ ئالای کوردستانم بۆ رەنگ بکە.

۲. من دەخوینم، تاكو لە داھاتوو بتوانم، خزمەتی گەل و

نیشتمانە کەم بکەم.

ئەم رستەییە سەرەو سێ جار لە تێنوو سەکەت بنووسە.

جوانکاری شارو گهرهک

هوشیار مندالەکی ژێرو جوانکیله بوو، له پۆلی دووه می سه ره تایى
 بوو، رۆژیک که له قوتابخانه دههاتهوه، دیتی کۆمه له کریکارێک له
 کهنارى شهقام و شوینه تایبهتییهکاندا دارو درهخت و نهمام دهپوینن و
 گۆل دهچینن تا شارهکهی پێ جوان بیته و گهرهک و شهقامهکان پاک و
 خاوین و پازاوه بن. هوشیار به پهله چووه ماله و ئهم ههوالهی بۆ باوکی
 باسکرد، باوکیشی گوتی:

کورپهکه م ئهوه ئهوان دهچینن، مهرج ئهوهیه ئێوهی مندالیش نهیان
 شکیننهوه و ههلیان نهکیشن و ئاگاداریان بن تا پێدهگه ن.
 هوشیار: بابە گیان، سۆزو بهلێن بیته به خۆم کاری و نابهجی نهکه م
 وریگا به ههقالهکانیشم نادهم کاری و بکه ن. چونکه ئێمه ههموومان
 شارهکهمان خۆش دهوێت و ههز به جوانی و ریکی دهکهین.

واتای وشه کان

وشه	واتا
گه رهک :	رهندهک، تاخ
ژیر :	هوشمه ند
جوانکیله :	خشکوک
که نار :	قه راخ
رازاه :	خه ملای
خو بنوینن :	خو نیشانبدن
به په له :	بله ز
پیده گه ن :	گه وره ده بن، گه شه ده که ن
نابه جی :	ناریک

هه سه

ده

راھبەن

ئەم بۆشاییانەى خوارەو بە وشەى گونجاو پېر بکەو:

۱. کرێکارەکان دەچینن.
۲. ئاگاداریان بکەن تا
۳. کاری ناکەم.
۴. ھەموومان خۆمانمان.

چالاکى (۱)

قوتابى ژیر:

۱. ناوی سێ گۆل بنووسە:

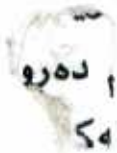
..... ، ،

۲. ناوی دوو درەخت بنووسە:

..... ،

۳. ناوی سێ شاری کوردستان بنووسە:

..... ، ،

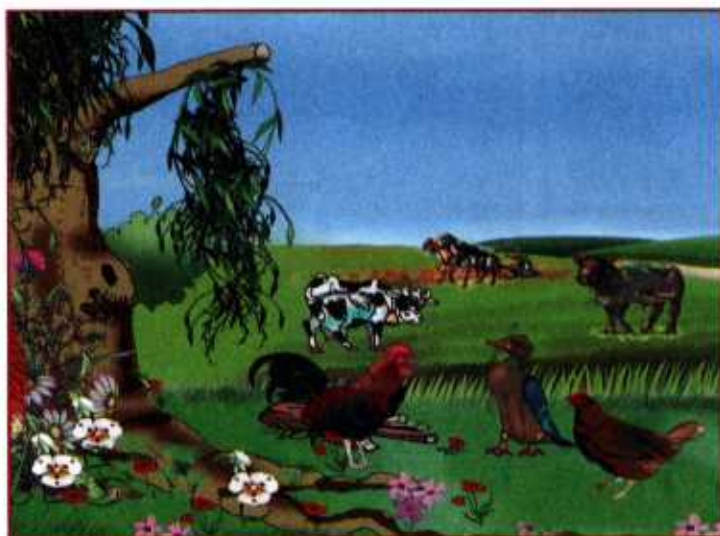

چالاکى (۲)

ئەمانە لە تینووسەکەت بنووسەو:

گۆل و ریلحان، دارودرەخت، گژوگیا، ، گەنم و جۆ

هه موو کار ده کهن

له کێلگه‌ی مام زۆراب گایێک، مانگایێک، مراویێک، مریشکێک
 و که‌له‌ شیرێک هه‌بـوون. که‌له‌ شیره‌ که به‌ یانیان زوو ده‌چوو ه‌ سه‌ر
 به‌رزاییه‌ک، به‌ ده‌نگی به‌رز ده‌یخویند: ققو قوو قوو..
 له‌ خه‌و هه‌ستن زوو به‌زوو.
 مراوییه‌ که ده‌یوت: غاک.. غاک.. غاک.. با بچین بۆ ناو ئاوی پاک.
 مریشکه‌ که ده‌یوت: گار.. گار.. گار.. هێلکان ده‌که‌ین به‌ بێ ژمار.
 جوجه‌ له‌ ده‌یوت: جیو.. جیو.. جیو..
 گا ده‌یوت: جووت.. جووت.. جووت.. با بچین بۆ کێلگه‌ به‌ جووت.
 مانگا که ده‌یوت: دۆش.. دۆش.. دۆش.. کابان تۆش وه‌ره‌ بـمدۆش.

واتای وشه کان

وشه	واتا
مانگا	: چیل
مراوی	: سونه
که له شیر	: که له باب
به رزایی	: بلندایی
له خه وهه ستن	: ژخه و رابن
وت	: گوت
گار گار	: دهنگی مریشکه له کاتی هیلکه کردن.
بمدوش	: من بدوشه
کابان	: که بیانوو

چالاکي

مامۆستای به پێژ: نه خوشی ئەنفله وه نزی بالنده و خو پاراستن لی

بۆ خویندکاران روون بکه وه

مامۆستای دڵسۆز

بَلَّین: مامۆستا بژی
بژی، بژی، هه ربژی

هه ر بژی ئه و چرایه
وهک دایک و باوک وایه
به ناسکی و به خهنده
دهلئ: هیوام بلنده

ئێوه هه موو تیـبـگهـن
بۆ نیشتمان پیـبـگهـن

واتای وشه‌کان

<u>وشه</u>	<u>واتا</u>
چرا	لاله
خونده	بزه‌ی سهر لیو
بلند	به‌رز
پییگه‌ن	بیینه به‌ره‌م

له شسـاغـی

مامۆستا له یه کێک له خویندکاره کانی پرسى
ئوهى یاریدهى له شساغیمان ده دات چیه؟

* یه ک له خویندکاره کان گوتى:

- هه تاو

* یه کێکى دیکه گوتى:

- هه وای پاكو خاوین.

* خوینکارێكى دى گوتى:

- ئاو:

مامۆستاکه گوتى:

- ئه مانه هه موویان راستن

به لام گه لێک شتى باشى دیش هه نه وهک:

- ددان شۆردن و پاكو خاوینی...

زوونوستن و زوو له خه وهستان..

خۆ پاراستن له نه خووشى. ئه مانه ش زۆر پێویستن.

راهینان (۱)

وه لامي ئەم پرسىارانە بدهوه:

۱. مامۆستاكه چى له قوتابىيهكانى پرسى؟
۲. قوتابىيهكان ههريهكه له وهلامدا چىيان گوت؟
۳. مامۆستاكه چى دى بۆ لهشساغى به باش زانى؟

راهینان (۲)

وانهكه به باشى بخوینهوه ئەم بۆشاییانەى خوارهوه به وشەى لهبار پر
بكهوه:

ئەوهى يارىدهى لهشساغيمان دهدات، ددان.....،.....
... نووستن، زوو له.....،..... خو پاراستن
له.....

چالاكى

مامۆستای بهرپز: خویندکاریك ههلبستینه پرسىارى لیبكه، له مباسهى
خویندمان چى فیربوویت؟

ریزگرتن له کات

نارین و سه‌فین دوو خویندکاری زیره‌کــن، کاتی خۆیان دابه‌شکردوو، به‌یانیان ده‌چنه خویندنگه، نیوه‌پۆیان پاش نان خواردن هاوکاری باوک و دایکیان له کاروباری ماله‌وه ده‌که‌ن، ئیواران وانه‌کانی روژی دواتر ئاماده ده‌که‌ن، شه‌ویش ده‌خوینن. زوو ده‌نوون و زوو له‌خه‌و هه‌لده‌ستن، نارین و سه‌فین له‌لای دایک و باوکیان خۆشه‌ویستن، بۆیه‌بی دلیان ناکه‌ن.

(راهینان)

قوتابی خۆشه‌ویست ئه‌م بۆشاییانه پر بکه‌وه:

۱. نارین و سه‌فین خۆیان دابه‌شکردوو.
۲. به‌یانیان ده‌چنه
۳. ئیواران روژی دواتر ئاماده ده‌که‌ن.
۴. ده‌نوون و زوو له هه‌لده‌ستن

راهینان (۲)

قوتابی خوشه‌ویست ئەم پەندەى خوارەوہ لە تینۆوسە کەت بنووسەوہ:
(کات وەک زێڕ وایە نابى لە دەستى بدەیت).

چالاکى

شەو : شەف

قوتابى خوشه‌ویست تۆش ئەم وشانەى خوارەوہ وەک نمونەکەى
سەرەوہ لیبکە .

..... چاو:

..... لیو:

..... ئاو:

..... سیو:

..... ناو:

..... میوان:

خیزانیکی به خته وەر

شیرین و فەرهاد هاوسه ربوون، یه کدییان خوشده ویست، هه لسوکه وتیان
له گه ل یه کدی و مندا له کانیا ندا زۆر باشبوو. کهس سته می له کهس نه ده کرد.
هه موویان ته بابوون و نیوانیان خوشبوو، هیچ ناخۆشی و دووبه رکیی که له
نیوانیا ندا نه بوو، له هه موو کاریکدا پرسیان به یه کدی ده کرد. بۆیه هه موو
خه لک خۆزگه ی پێ ده بردن.

واتای و شهکان

وشه	واتا
به خته وەر :	ئاسووده
هاوسه ر :	ژن و میرد
ته با :	نیوان خوشی
سته م :	زۆرداری،
دووبه ره کی :	ناکوکی.

راهینان

خویندکاری خوښه ویست، ئەم بۆشاییانە ی خوارەو بە وشە ی گونجاو پر بکەو:

۱. شیرین و فەرهاد بوون.
۲. هەلسوکە وتیان لە گەڵ منداڵەکانیان زۆر بوو.
۳. هەموو خەڵک پی دەبردن.

چالاکى (۱)

مامۆستا باسی خێزانی بەختەو و خێزانی ناکۆک بکات و ئەنجامی هەلسوکەوتی هەر یەک لەوان بۆ خویندکاران باس بکات.

چالاکى (۲)

هەر یەکە لەم وشانە بگەینە بەو وشە یە لە گەڵی دەگونجیت:

باپیر	:	برای دایک
مەت	:	کچی مام
خالەت	:	باوکی دایک یان باوک
مام	:	برای باوک
خال	:	کوڕ یان کچی برا
پسمام	:	خوشکی باوک
دوتمام	:	خوشکی دایک
برازا	:	کوپی مام

بەر خەكەم

ئەي بەرخۆلەك—
نەرم نۆلەك—

سپى و خرپىنى
وەك كولوى لۆكە
دەستەمۆ چەشى
فېرە باوەشى
دەنگى بارە خۆش
جوان و چاۋ رەشى

بۆ ھەر كۆيىك چووم
تۆش وەرە لە دووم

ئەتلەۋرپىنم
ھەرۋەكۈ بىچووم
وەرە خەل
بچۆ نەرم و شەل

بىبارپىنە باع
بەرخى چاۋ بەكل

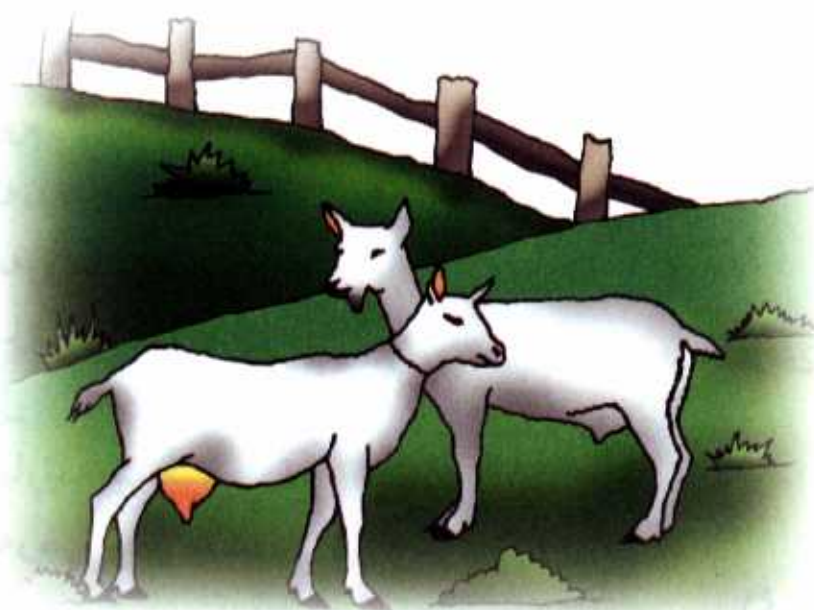
(گۆران)

واتای وشه کان

وشه

واتا

کلو	:	پارچه یه کی بچووک
چه ش	:	تامکردوو
هه ر کوئییه ک	:	هه ر جییه ک
بیچوو	:	به چکه
خله خل	:	خلبوونه وه

که رویشکی وریا

جاریکیان ریوییه ک ویستی که رویشکیک بخوات. بۆ ئەمەش
چووہ نزیک لانه که یه وه، خۆیدا به زه ویدا، ههردوو چاوی نووقاند، ده می
خۆی داخست. چوار په لی لیپراکیشاو خۆی مراند. که که رویشکه که هاته وه و
ریویه که ی به م جوړه بینى، دلّی خوښ بوو، به لām نه یویرا نزیکى بکه ویتته وه،
چونکه له وه ده ترسا فیلیک بئ و بۆ خواردنى ئەم دانرابیئت. له بهر ئە وه به
دهنگى بهرز وتى:

ئە و ریوییه هه ژارو به سته زمانه مردوو، به لām وه کو بیستوو مه، ریوی، که
دهمرئ ده می داده چه قینئ و قاچه کانی بۆ سه ره وه بهرز ده کاته وه، که چی
نازانم بۆچی ئەم ریوییه ده می داخستوو وه قاچه کانی لئ دريژ کردوو؟

که ریوییه که گوئی له م قسه یه بوو، ده می داچه قاندو قاچه کانی هه لبری،
 نه وجا که رویشکه که بوئی ده رکه وت که ریوییه که زیندوو، رایکردو تیر تیر
 پیی پیکه نی

واتای وشه کان

وشه	واتا
ویستی	: خواستی
لانه	: شوینی حه وانه وهی که رویشک
فیل	: خاپ
به سه زمان	: بیده سه لات
قاچ	: پی
هه لبری	: بلند کر
نه وجا :	پاش

راهیتان (۱)

- وه لامي نه م پرسیارانه ی خواره وه بده وه :
- که رویشکه که چی گوت؟
 - ریوییه که بوچی چاوی خوی نووقاندبوو؟
 - بوچی که رویشکه که به ریوییه که پیکه نی؟
 - ریوییه که زیندوو بوو یان مردبوو؟

راهیتان (۲)

- نه م وشانه بخوینه وه سی جار بیاننوو سه وه :
- راکیشابوو
 - چاوی نووقاندبوو
 - مردبوو
 - زیندوو بوو

ئاو

ئاو سەرچاۋەى ژيانە . ژيان بى ئاۋ نابى . مەۋف و گيانلە بەرو
 روۋەك بەبى ئاۋ ناژىن، بۆيە دەبى ئاۋ بە فىرۆ نە دەين، پىسى نە كەين،
 ئاگامان لە ئاۋى كانى و كارىزو جۆگاۋ رووبارەكان بىت .
 كوردستانى ئىمە ۋلاتىكى بە ئاۋە، كە لە بە فرو بارانى زستان و بە ھارانييە ۋە
 زۆر دەبى و سەرچاۋەكانى پى دە ژىيىتە ۋە .
 ئاۋ لە ھەموو كاروبارىكى رۆژانە ماندا بە كاردىت، بۆيە پىۋىستە ھەموومان
 زۆر دەست بە ئاۋە ۋە بگرين و لامان پىرۆزى، چونكە ئاۋ بەردەوامى بە
 ژيانمان دە بە خىيىت .

واتای وشهکان

وشه	واتا
سه رچاوه	ژیدهر
بویه	لهوا
دهبا	پیویسته (پیدقیه)
دهژییتهوه	قه دژیت
لامان	ل نک مه
دهبه خشی	ددهت

راهیتان (۱)

تکایه، ئەم وشانه چوار جار له تینووسه کهت بنووسهوه:
کانی، کاریز، جۆگه، رووبار، دهریا، دهریاچه

راهیتان (۲)

- وه لامي ئەم پرسیارانه بدهوه:
۱. ناوی سی سه رچاوه ی ئاو بژمیره؟
 ۲. سه رچاوه کانی ئاو به چی دهژیینهوه؟
 ۳. پیویسته چۆن ئاو به کاربهینین؟

چالاكى (۱)

- مامۇستا چۆنىەتى بارانبارىن بۇ قوتابىيان روون بىكاته وه .
- مامۇستا له قوتابىيان دەپرسى چ جورە ئاويك دەخۆينه وه .

چالاكى (۲)

- خويندكارى زيرەك، وه لامىكى گونجاو بۇ ئەم رستانەى خوارە وه هەلبژيرە:
۱. ئاوى ناخۆينه وه . (پيس، سازگار، پاك)
 ۲. به بى ئاوا نازى . (بەرد، ئاسن، رووهك)
 ۳. به فرو باران كانىيه كان (وشك دهكەنه وه، دهژيننه وه، تىكدەدەن)
 ۴. ئاوا به فيرودان كاريكى (باشه، خراپه، رىكويپكه)

چالاكى (۲)

ئاو ئاودار
برين بريندار

تۆش ئەم وشانەى خوارە وه تەواوبكه:

پاره
خيزان
ناز
دل

بۇ باۋىم

خۆشەويستەكەي ژىنم
باخەوان و پەرژىنم
سالاۋى زۆر بەتىنم
بۇ تۆ باۋىكى شىرىنم

مايەي شانازى منى
سۆزى ئاۋازى منى

بەھرەي بەختيارىمە
ئەم نامەيەم ديارىمە

خۆشەويستەكەم بابە
لە ئىمە دۇنيابە

تېدەكۆشىن بىۋچان
بۇ سەرپەرزى نىشتمان

(جەمال شاربازىرى)

واتاى وشەكان

واتا

وشە

پەرژىن : تانۆك

تىن : ھىز

بىۋچان : بەردەوام

راستگویی

راستگویی ره وشتیکی پیروژه، کاری مروقی ریژدارو باشه،
 مروّف پئی سه رفرازو خوشه ویست ده بیّت، خه لک باوه ری پئی
 ده که ن. کورد ده لیّت: راستبه به ریگای شیرا برۆ. ده بیّت ئیمه
 هه موو کاتیک راستگوبین و خۆمان له درۆ دووربگیرین. بۆ ئه وهی
 دایک و باوک و خوشک و برا و مامۆستا و هاوڕێکانمان باوه پیمان
 پئی بکه ن و هاوکاریمان بکه ن.

واتای وشه کان

وشه	واتا
ریژدار	: به ریژ
سه رفراز	: سه ربلند

راهینان

قوتابی خوشه‌ویست ئەم بۆشاییانە بە وشە ی گونجاو پر بکەو:

۱. راستگویی پیروژه.
۲. مروفی راستگو و
۳. مروف به خوشه‌ویست دەبی.
۴. هیچ جارێک نەکەین.
۵. پیویستە خۆمان لە دور بگرین.

چالاکى (۱)

مامۆستا سوودی راستگویی و زیانی درۆکردن بۆ خویندکاران روونبکاتەو.

چالاکى (۲)

هەڵە	راست

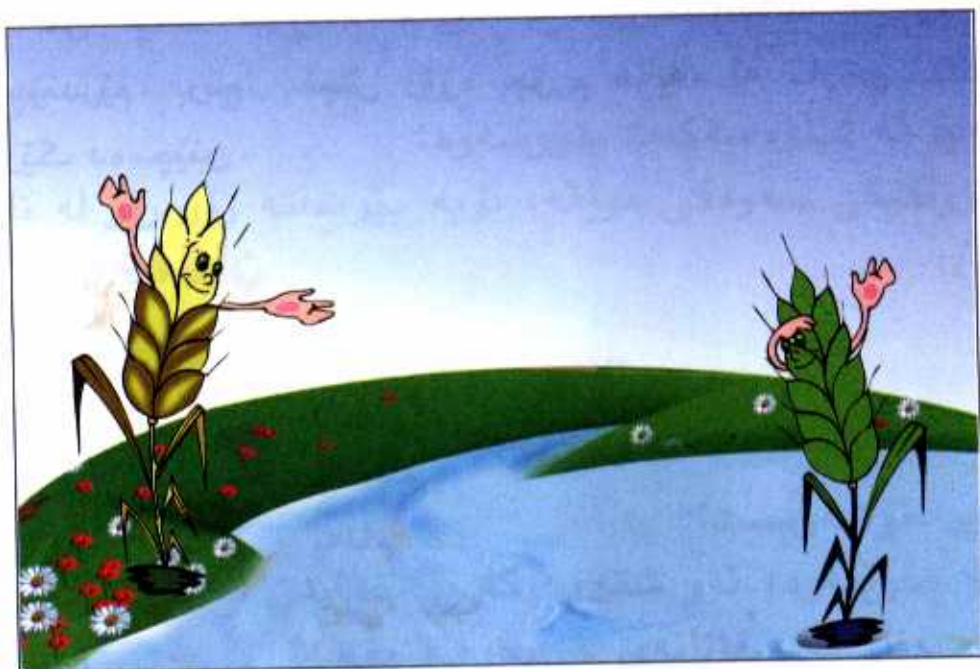
✓ قوتابی خوشه‌ویست هیماي (X) یان
بۆ ئەمانە ی خوارەو دەبنی:

۱. باوک و باپیرانمان راستگویان کردبوو بە ئارمانجیان
۲. راستگویی ره‌وشتیکی باشه.
۳. پیویستە مروف لە کردارو گفتوگو راستگو بی.
۴. درۆکردن مروف سه‌رفراز دەکات.
۵. قوتابی راستگو خوشه‌ویسته.

چالاکى (۳)

رینووس و خوشنووسی:
سه‌رکه‌وتن هەر له راستگوییدایه

گفتوگۆی گهنم و برنج

گهنم: من گهنم، گرنگترین به رهه می جیهانم، خواردنی
سه ره کی دهوله مه ندو هه ژارانم.

برنج: من برنج، خواردنی به چیژی خه لکم، هه ژارو دهوله مه ند حه ز
ده که ن بمخۆن.

گهنم: بیجگه له نان، گه لیک خواردنی دیکه م لیډروست ده کری، وه ک
ساوار، گهنمه کوتاو، هه پرشته.

برنج: منیش، پلاو و قبولیم لیډروست ده کری.

گهنم: من زۆر پیویستیم به ئاو نییه، به ئای باران تیر ده بم و گه وه
ده بم.

برنج: من زۆر حه زم له ئاوه، بۆیه له ناوچه زه لکاوو ئاوداره کان
ده چیندریم.

گەنم: من چەند جوړيکم هەيه، له کوردستانيشدا له وەرزی پاييز دەچيندریم. برنج: منيش زۆره جوړم هەيه، له ماوهی ساليک چەند جاريک دەمچينن.

واتای وشەکان

وشە	واتا
وتووێژ	: گفتوگۆ
بەچيژ	: بەتام
بيجگه	: ژبلی، جگه
گەنمە کوتا	: دانھيک
پلاو	: پلاف
پيويست	: پيئقی
گەورە دەبم	: مەزن دەبم
ناوچە	: دەقەر

راھینان

خويندکاری خوڤه ويست، ئەم بۆشاييانە بەم وشانە ی خوارەو پڕ بکەو:

(ساوار، گەنمە کوتا، برنج، ئاودار، گرنگترین، ئاو)

۱. من گەنم بەرھەمی جیھانم.
۲. ئاردو و له بەروبوومی گەنم.
۳. برنج زۆر پيويستی بە هەيه.
۴. له ماوهی ساليکدا چەند جاريک دەچينري.
۵. برنج له ناوچە ی دەچيندریت.

چالاکى (۱)

ئەم رستەيە لە تىنۋوسەكەت بنۋوسەوہ:
(گەنم خۆراكىكى سەرەكى مەوۋە، بۆيە پىۋىستە زۆر رىز لە نان
بگىرىت).

چالاکى (۲)

خويندكارى خۆشەويست:
ئەم وشانە بخوينەوہ، ئەو شتەي، كە بۆ خواردن دەشيئت،
ناوہكەي لەناو ئەو خانانەي خوارەوہ بنۋوسە:
(سىۋ، پەنجەرە، گىزەر، ئاگر، ھەرمى، كراس، برنج، ساوار،
ترى، زەيتون، ديوار، دەرگا، نان، ماسى، پىنۋوس، پياز)

تۆپتۈپىن

ئەى تۆپەكە! فەبۆلەكە!
من دىم، لە دەستم رامەكە

تۆ، تۆپى يارىك—ردنى
وەك كۈلەكەى رۆحى منى

وەختى كە چۈويتە ئاسمان
بانگ كە لەگەل من يەك زوبان

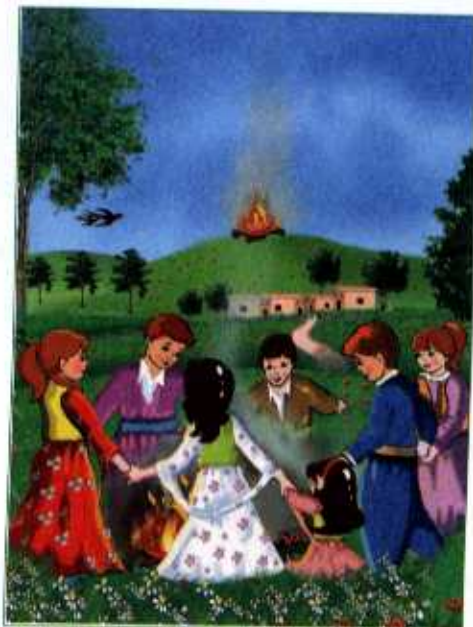
خۆشبىت وەتەن، خۆشبىت وەتەن
بەرزىت وەتەن، بەعىلم و فەن

(بىكەس)

واتاى وشەكان

وشە	واتا
رامەكە	: ھەلمەيى
كۈلەكە	: گيان
زوبان	: زمان
وەتەن	: نىشتمان
عىلم	: زانست
فەن	: ھونەر

جه ژنی مندالان

هه موو سالیک له یه کی مانگی حوزه یران مندالان له سه رانسه ری
جیهان به بۆنه ی جه ژنی مندالان وه ئاهه نگ ده گپن، چونکه له م رۆژه
برپار دراوه، مافی مندالان پاریزراوی و مندالان له برسینه تی و نه خوشی
و نه خوینده واری و ماندویتی رزگار بکرین.
هه موو سالیک له م بۆنه یه، باوکی ئازادو په روین دیاری جوان پیشکesh
به منداله کانی ده کات، ئه وانیش سوپاسی ده که ن.

واتای وشه کان

وشه	واتا
هه موو	گشت
سالیک	ساله ک
مانگ	هه یف

مندال	:	زارۆك
سه رانسهر	:	سه رتاسهر
چونكه	:	چونكى
له م رۆژه	:	دقئ رۆژئ
بۆنه	:	بۆنه، هه لكه فت

راهینان

خویندکاری خوشه ویست، ئەم بۆشاییانە ی خوارەوہ پر بکەوہ:

۱. هەموو سالیك له مندالان له سه رانسهری جیهان
ئاھەنگدەگیڤن.

۲. چونكه له م رۆژه دا بریاردراوہ مندال پارێزراوی.

۳. بریاره، كه مندالان له برسییه تی و و
و ماندوویه تی رزگار بکړن.

چالاکى (۱)

قوتابی خوشه ویست، هه ولبدە له گه ل مامۆستا کەت دەر بارە ی مافی
مندالان بئاخفیت.

ژماره‌ی سپاردن (١١٢٦) سالی ٢٠٠٨ نرخ (٥٠٠) دینار

تیراژ (١٣٠٠٠٠) دانته

٢٠٠٩ زایینی

٢٧٠٩ کوردی

چاپی دووهم

چاپخانه‌ی العربیة - لوبنان